

Maailma kuulsaima armastajapaari taaselustamistest Eesti teatrilavadel annab ülevaate Kutt Kommel.

gavesed armastajad: Romeo ja Julia

William Shakespeare'i (1564–1616) „Romeo ja Julia” polnud esimene ega viimane särav ja kurb armulugu. Enne seda olid Antonius ja Kleopatra ning pärast Mickey ja Mallory, ja mitte ainult. Kuid Shakespeare'i „Romeo ja Julia” on kujunenud kõikide armastuslugude võrdkujuks ja ühiseks nimetajaks. Ootamatult sünnib palav leek, mis trotsib kõiki ohte ja takistusi, ning ühendab armastajad igaveseks ajaks – surmas. Eks see mäng jätkub senikaua, kuni leidub inimesi, kes püüavad ikka ja jälle taaslustada üht vana armastuslugu, üritades seda aina uuesti läbi mängides igavikuks voolida.

1597. aastal avaldati esmakordselt Shakespeare'i surematu armastuslugu. Lageda üles kõik korrad, mil seda on maailma lavadel mängitud, oleks sama, nagu minna randa liivateri lugema. Kuid Eesti Romeod ja Juliad õnnestub ehk üles loetleda.

1888. aasta 15. novembril mängiti Tallinna Saksa teatris (praeguses Draamateatris) esimest teadaolevat „Romeo ja Juliati”. Romeo osas oli **H. Waldeck** ja Julia osas **Selma Bauer**. Lavale seadjaks dr **Eduard Devrient**. Teguts oli Preisi Kuningliku teatritrupi seitsmenda külaskäiguga, nii et kindlasti polnud see esimene „Romeo ja Julia” etendus Eestis, küll aga on sellest Teatri- ja Muusikamuuseumis säilinud müürileht.

1928. aasta 24. jaanuaril esietendus Shakespeare'i ainetel kirjutatud **Charles Gounot'** ooper „Romeo ja Julia” Estonias. Romeo osa mängis külalisena **Kipras Petrauskas** Leedust ja **Giulietta** (Juliati) **Marta Runge**.

1938. aasta 5. veebruaril esietendus sama ooper taas Tallinnas. Juliati mängis jällegi **Marta Runge** ja teises koosseisus **Ida Loo**. Romeo osas astus seekord lavale **Aarne Viisimaa** (teises koosseisus **M. Taras**). Lavastajaks oli **Eino Uuli** ja selles lavastuses olid ka mõned balletistseenid, mille seadis **Boriss Blinoff**. Sellest ajast pärineb ka **Eugen Kapi** kirjutatud proloog, mida küll kiideti, kuid mis venitas ooperi lõpu hilisõhtusse. Eriti meeldejäävaks olla kujunenud **Runge** ja **Viisimaa** teise pildi duett. Etendus läks täismajale, publik plaksutas mitmeid kordi etenduse ajal, kutsus aplausiga näitlejaid korduvalt lavale tagasi ja näitlejatele toodi ohtralt lilli.

1938. aasta vabariigi aastapäeval esietendus „Romeo ja Julia” ka sõnalavastusena Tallinna Tööliseatris. Lavastajaks **Andres Särev**, kes täitis ironiliselt ja lopsakalt ka **Mercutio** osa. **Helle Raa** Juliana andis armastuse õnne edasi paremini kui nukrust ja **Hugo Malmsten** (Mait Malmsteni vanaonu) Romeo rollis võlus publikut oma pehme hääle ja lokkidega. Täissaal jäi siiski tulemata, kuna samal õhtul oodati Harjumäel enneolematult suurt tulevärki.

1946. aasta 9. juulil tuli välja esimene sõjajärgne „Romeo ja Julia” Vanemuises. See oli **Sergei Prokofjevi** menukaima balleti esmaesitlus Eestis ja ühtlasi Vanemuise balletikollektiivi esimene töö, mida peeti laiema tutvustamise vääriks. Lavastajaks-ballettmeistriks oli **Ida Urbel**, Julia osas **Velda Otsus**, Romeo osas **Udo Väljaots**. Libreto autoriteks olid **L. Lavrovski**, **S. Radlov** ja **S. Prokofjev** ning selle aluseks muidugi Shakespeare.

Tundub, et vaikiva ajastu peamiseks lemmikuks „Romeo ja Julia” esitamisel lavalaudadel saigi ballett. Prokofjevi suurteost esietendati järgnevatel aastatel veel korduvalt.

1951. aasta 22. veebruaril, mõni aasta pärast purukspommitatud Estonia taasavamist, tuli sama ballett välja ka Estonias. Lavastajaks **Senta Ots**, Julia osas **Geeni Raudsepp**, **Illaria Smirnova** ja **Juta Arg**. Romeo osas **Artur Koit**, **Johannes Viirg** ja **Verner Hagus**. Eelmisel päeval enne esietendust käis kontrolltendust vaatamas ENSV Kunstide valitsuse komisjon ja pärast pikka koosolekut ja vaidlusi kirjutati „Etenduse vastuvõtu akti”: „Tuua lavastuses tugevamini välja ajastu sotsiaalsed vahekorrad ning lõpus panna kõlama armastuse üleolek surmast.”

1965. ja 1971. aastal esietendus Estonias taas Prokofjevi ballett „Romeo ja Julia”. Esimesel korral oli ballettmeistriks **Juri Družinin** ja nimiosas **Helmi Puur**. Teise puhul oli lavastajaks-koreograafiks **Mai Murdmaa** ja Juliati esitasid **Elita Erkina**, **Saima Kranig** ning **Tamara Soone**, Romeot **Tiit Härm**, **Jüri Lass** ja **Sergei Vorobjov**. Järjekordne esietendus toimus Estonias juba kuus aastat hiljem, **1977. aastal**.

1969. aasta 30. oktoobril julgeti Eesti NSV Riiklikus Noorsooteatris lõ-

223

СЪ ДОЗВОЛЕНИЯ НАЧАЛЬСТВА.

Послѣдовательный РЕВЕЛЬСКИЙ № 32.

ГОРОДСКОЙ ТЕАТРЪ.

Во Вторникъ, 15 Ноября 1888 г.

РОМЕО и ЮЛИЯ.

Третья изъ 5-ти дѣйствій, соч. Шекспира.

Dienstag, den 15. November 1888,
Siebentes Gastspiel des Königl. Preussischen Hofchauspielers
Herrn H. Waldeck
vom Hoftheater in Hannover.
Zum ersten Mal:

Romeo u. Julia

Uebersetzt in 5 Acten von William Shakespeare. Uebersetzt von Schlegel und Tieck.
Schauspielartstellung von Dr. Eduard Devrient.

Personen:

Escalaio, Fürst von Verona	Herr Spach
Señal Paris, Verwandter des Fürsten	Herr Dehler
Montague, Schlichter zweier feindlichen Häuser	Herr Schindberg
Capulet, Romeo, Montague's Sohn	Herr Köhler
Mercutio, Verwandter des Bräutigams und Romeo's Freund	Herr Wolf
Tybalt, Ruffe Capulet's	Herr Grottel
Brabantio, ein Franziskaner	Herr Diehl
Abraham, Bedienter Montague's	Herr Berger
Balthasar, Romeo's Diener	Herr v. Lützow
Simon, Diener Capulet's	Herr Strepp
Gregorio, Peter	Herr Werther
Ein Bode des Grafen Paris	Herr Gomb
Ein Bode des Mercutio	Herr Weid
Ein Apotheker	Herr Schmidt
Ein Capulet	Herr Eysenach
Julia, ihre Tochter	Herr Scheffer
Juliet's Amme	Herr Selma Bauer
Würger von Verona, Gäste, Bedienter beider Häuser, Wächter, Hofdiener, Diener und verschiedenes Gefolge.	Herr Wilhelm

Die Scene ist drei ersten vier Acten in Verona, im Anfang des fünften in Mantua, dann wiederum in Verona.
* * * Romeo Herr H. Waldeck als Gast.

Preise der Plätze wie gewöhnlich. — Anfang ½ 8 Uhr.
E. Berent.

„Romeo ja Julia” müürileht aastast 1888. Teatri- ja Muusikamuuseumist.

Mäng jätkub senikaua, kuni leidub inimesi, kes püüavad ikka ja jälle taaslustada üht vana armastuslugu, üritades seda aina uuesti läbi mängides igavikuks voolida.

Hugo Malmsten Romeona aastal 1938 Tallinna Töölise teatris. Foto Teatri- ja Muusikamuseumist.

Velda Otsus ja Udo Väljaots 1946. aastal Vanemuises. Foto Vanemuise arhiivist.

puks armulugu uuesti ka sõnalavastusena välja tuua. Lavastajaks oli **Mikk Mikiver** ja kunstnikuna tegi oma diplomitöö **Aime Unt**. Romeot mängis **Sander Raus/Enn Kraam** ja Juliati **Mari Lill**. Mikiveri lavastus võlus publikut oma lakoonilisuse ja sügavusega. Moodne joon tegelaste kostüümides (pikad püksid Romeol ja miniseelik Julial) tõi loo kaasaega. Just sel ajal läks käibele sõna „popp“, mida kasutati ohtralt ka selle lavastuse iseloomustamisel. Lisaks Noorsooteatritele anti vabaõhuetendusi ka Pirita kloostris, kus lisaks näitlejatele tegid kaasa veel **Jaak Joala**, **Marju Kuut** ja **Olav Ehala** ansambel.

Aime Unt meenutab: „Lavastusel oli kaks tahku: tänapäevane ja ajalooline. Ma ei ole kunagi teinud väga ajastutruid kostüüme ja ka need olid vaid vihjega ajaloolisele kostüümile. Moodsamad kostüümid olid siis 60ndate miniseelik, pallon ja kõik muu. Ka lavaruumi lahendus ei olnud traditsiooniline. Mäletan ühte rasket eesriiet, mis andis meeolelu ning mis täitis mitut ülesannet: kord oli ta loss, kord kabel ja kord vangla. Ei olnud selliseid konkreetseid ühe ja teise ruumi dekoratsioone – mängisime sirmide süsteemiga. Lavastust mängiti ka

veel restaureerimata Pirita kloostris, kuhu see sobis suurepäraselt.”

Mari Lill: „Sellel lavastusel oli raam, mis algas ja lõppes tänapäevaga. Mäletan, et lõpus oli veel reaktiivlennuki mürin. Kuigi lugu oli ikka Shakespeare'i lugu, mitte kaasajastatud. Ja keskeks teemaks oli ikka armastus. Tol hetkel oli selle lavastuse suurust raske tajuda. Oli nagu tavaline töö, ei olnud sellist tunnet, et oo, ma mängin Juliati. Aga eks need nooruse esimesed tööd jäävad ikka igaveseks meelde.”

1984. aasta 16. novembril tuli välja esimene nukulavastus Nukuteatris, lavastajaks **Rein Agur**. Nukke juhtisid **Hendrik Toompere** (Romeo) ja **Tene Ruubel** (Julia). Lavastus oli mõeldud täiskasvanutele. Mõne kriitiku arvates oli Tene Ruubeli antud ärevpinges hää Julia kujuga vastuolus ja Toompere kõrge-kärisev Buratino hää polnud samuti täpne. Kiita said hoopis rekvisiidid ja ehtsat atmosfääri loov muusikaline taust. Teiste kommenteerijate arvates oli aga „Romeos vaoshoitud kirge, meeletust ja sügavalt seesmist kompromissitust“ ning „Julia oli ootamatult kaunis ja värske ning veenev

oma areneva tunde ehtsuses.”

Hendrik Toompere räägib, et selle noorsoole mõeldud tükki võttis publik väga hästi vastu: „See oli uuelaadne: nukkudega ja ühtlasi ka elavplaanis. Kuna me näitlejad olime sellest õigest Romeo ja Julia east juba väljas, siis mängisime meie kujutlust Romeost ja Juliast: me mitte ei kehtsunud persoonideks, vaid mängisime neid nii, nagu me neid kahte noort armunud selles eas kujutlesime. See oli täiesti uuelaadne võti ja õige sädeme leidmiseks kulus päris palju aega. Visuaalselt oli etendus lahendatud niimoodi, et elu toimus nagu kiikede peal.”

1992. aastal esietendus Tallinna Linnateatris Shakespeare'i hitt, mida mängiti viie aasta jooksul lausa 164 korda. Kusjuures viimase etenduse ovatsioonid kestsid ligi üheksa minutit. Menuloo lavastaja oli **Elmo Nüganen**, kunstnik **Kustav-Agu Püüman**, armastajate rollis tollal veel avalikkusele vähetuntud **Indrek Sammul** ja **Katariina Lauk**, kes oma nooruse ja värskusega võitsid peagi järgitult publiku südamed. Lugematutele inimestele on just see versioon „Romeo ja Juliast“ meelde jäänud kui särav, vai-

Undi kostüümikavandid 1969. aasta Noorsooteatri lavastusele.

Kustav-Agu Püümani kostüümikavandid 1992. aasta Linnateatri lavastusele.

mukas ja puhas armastuse lugu, mis jättis oma erilise atmosfääriga kustutamatu mulje kogu eluks. Sama lavastuse põhjal tehti 1996. aastal ka ETV poolt teleteatri variant, mille režissööriks oli **Vilja Palm**. (Huvitav fakt: näitemängu 1994. aastal Edinburghis mängides kasutas Noorsooteater esimest korda Linnateatri nime.)

1992. aastal esietendus Pärnu Endlas islandlase **Gudmundur Steinssoni** „Romeo”. Selles näitemängus oli küll vähe Shakespeare'i, aga surematust armastusest oli seegi lugu. Naispeaosas (Katrinat) mängis **Tiia Kriisa** ja tema armastatu (Runari ehk islandlaste Romeo) osas oli **Andres Ild**, lavastas **Talvo Pabut**.

1993. aastal tuli Vanemuises välja tantsulavastus, mille jaoks lavastaja-koreograaf ja kunstnik **Mare Tommingas** koolitas välja terve üliõpilaste tantsustuudio. Asjaarmastajate ja proffide koos lavale toomine tõi ilmekalt välja ühiskonna kihistumise ja andis balletile uue hingamise. Kõnekate kehade, žestide, miimika ja pooside koosmõjul muutus lugu seda-

võrd jälgitavaks, et kadus vajadus panna sisukirjeldust isegi kavalehele. Vanemuise balletitrupi head näitlejad pälvivad palju kiitust ja lavastusest kujunes Vanemuise visiitkaart. Julia osa esitas **Jelena Karpova** ja Romeo oma **Oleg Titov**. Dirigent **Norman Illis Reintamm** sõitis kohale koguni Kanadast.

1998. aastal esietendus rahvusoperis Estonia jällegi Prokofjevi balletiversioon. Koreograaf-lavastaja oli Mai Murdmaa, muusikaline juht ja dirigent **Jüri Alperden** ja **Charles Cusick Smith** Šotimaalt, valguskunstnik **Loyd Sobel** USAst – sealt oli pärit ka üks Julia osatäitjatest, **Molly Smolen**. Teiseks Julia osatäitjaks oli **Tatjana Voronina**, Romeo osas **Juri Jekimov** ning **Tiit Helimets**. Järgmine kord esietendus ballett „Romeo ja Julia” Estonias juba 8. novembril **2003** **Tiit Härmi** lavastuses, mida mängitakse ka käesoleval hooajal.

2004. aasta 22. aprillil Tartu Sadamateatris esietendunud lugu tegi selgeks, et armastus ei küsi ei vanust, seisust,

Linnateatri Shakespeare'i hitti mängiti viie aasta jooksul lausa 164 korda. Kusjuures viimase etenduse ovatsioonid kestsid ligi üheksa minutit.

Linnateatri Romeo ja Julia 1994. aastal Edinburghis. Pildistas Kustav-Agu Püüman.

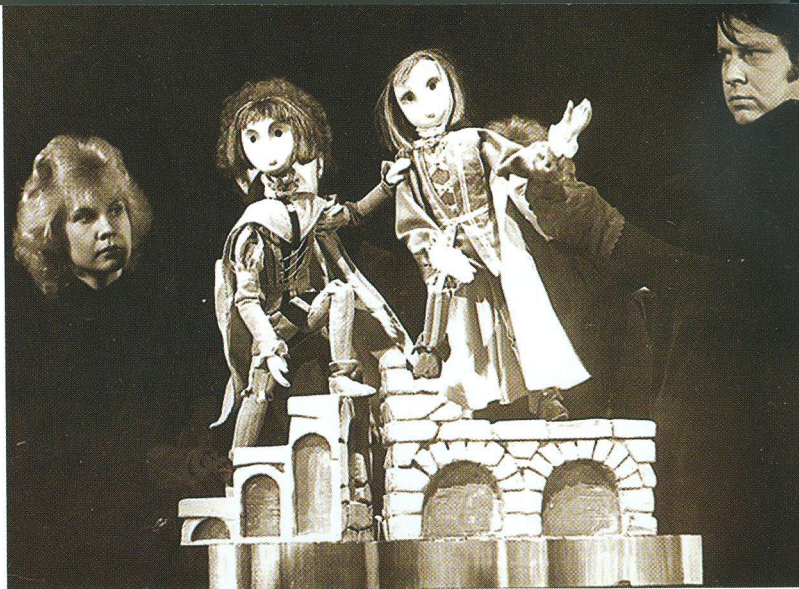
rassi ega – oh õudust! – ka mitte liiki. Lugu, millest osa inimesi ilmselt jäävadki sosistades rääkima, jutustas noore karjuse ja kitseneiu vahelisest armastusest. Tegu on jällegi ühega neist arvukatest „Romeo ja Juliatest”, mis olid kirjutatud Shakespeare'i põhjal. Külakarjusest Romeo osas oli **Tambet Tuisk** ja kitseneiut Juliati mängis **Kersti Heinloo**. Tüki tõi lavale **Mati Unt** ja autoriks oli sedapuhku **Andrus Kivirähk**. Nagu oligi oodata, pälvis maailmapilti avardanud etendus kriitikute terava vastukaja.

2004. aastal Draamateatris esietendunud „Julia”, mille lavastajaks ja muusikaliseks kujundajaks oli **Tiit Ojasoo**, pälvis samuti maruliselt tähelepanu. Lisaks Shakespeare'i tekstile oli kasutatud **Yukio Mishima** ja **Sarah Kane**'i tekste ning **Peeter Volkonski** laulu „Kuu-lake!” **Vladimir Majakovski** sõnadele. Ansambli Leningrad laulud tõlkisid võru keelde **Merle Jääger** ja **Anne Tärnpu**.

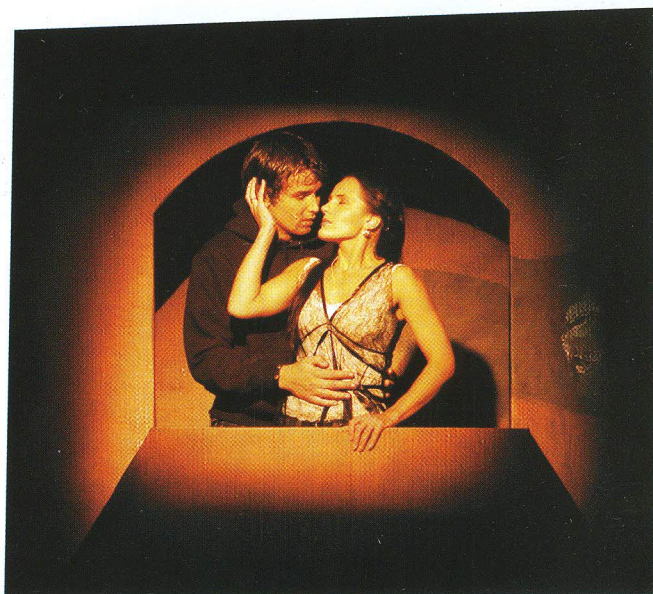
Kunstnik-lavastaja oli **Ene-Liis Semper** ning koreograaf **Jüri Nael**. Julia osas võis näha **Mirtel Pohlat**, Romeona **Mait Malmsteni** ja **Rasmus Kaljujärve**.

2006. aasta 25. augustil toodi **Andres Dvinjaninovi** taktikepi all Nukuteatris lavale esimene muusikal „Romeo ja Juliast”. Tegevuspaigaks oli seekord mitte Verona, vaid tänapäeva Eesti. Muusikal oli lisaks Shakespeare'ile saanud mõjutusi ka „West Side Story'lt” ja filmist „Romeo + Juliet”. Laulusõnade autor oli **Jaagup Kreem**, muusika **Elmar Liitmaalt**, lava ja valguskunstnik **Iir Hermeliin**. **Kristjan Kasearu** Romeona võlus oma stambivaba suhtumise, energia ja sarmiga ning ka **Hele Kõre** Julia osas oli varasemate Juliatega võrreldes märksa hakkajam tegelane. Juliana sai muusikalis näha ka **Liisi Koiksoni**.

Kõige värskema Julia – Hele Kõre – jaoks olid toreda seltskonna ja muusika kõrval eriliselt ilusad ja ehtsad just need hetked

Romeo ja Julia 1984. aastal Nukuteatris.

Hele Kõre ja Kristjan Kasearu 2006. aasta Nuku- ja Noorsooteatri muusikalis.

lavale, mil ta rääkis värsis. Selle tunnistuseks loeb Hele ette lõigu originaalist: „Kes oled mees, kes komistad öövarjus mu tundevalanguile? Kuis tulid siia, ütles ja mis jaoks? Kes juhatas Sind, et sa leidsid tee?” Ning Romeo vastab seepeale: „Armastus mind saatis ot-sima.” Värsiulu võib. Ning muidugi Julia puhtus, siirus ja püüed mingi sõnuleletamatu tunde poole. Pea paradoksaalne ja lõputu armastuse otsing.”

Autor tänab Eesti Rahvusraamatukogu teatriosakonda ja Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi inimesi – Aime Unti, Kustav Agu Püüman ja teisi –, kes olid abiks materjalide leidmisel. ●

- Nuku- ja Noorsooteatri „Romeo ja Julia” on saadaval ka DVD-l.

- Ballett „Romeo ja Julia” Rahvusooperis Estonia 8. ja 28. veebruaril.

